

Епохи і долі українських Берегинь

*Презентацію підготувала завідувач
сектору культурно-просвітницької роботи
Лізановська Л.Ф.*

Екскурс в історію славного жіноцтва

Чимало жінок, які прославляли нашу рідну землю, увійшли в її історію як будівничі, творці, взірці жіночності.

Україна може пишатися перед світом своїми славними Берегинями, мудрими і красивими, мужніми і турботливими, відважними і ніжними, чесними і благородними, серед яких княгиня Ольга, меценатка Галшка Гулевичівна, мати гетьмана Івана Мазепи - Марія Мазепа, поетеси Маруся Вольвачівна, Леся Українка та Ліна Костенко, художниці Марія Примаченко і Тетяна Яблонська, співачки Оксана Петрусенко та Раїса Кириченко, актори Наталія Ужвій та Ада Роговцева і багато - багато інших.

Запропонований матеріал дає можливість дізнатися про деяких славних жінок України, дає зрозуміти ту значимість їх життя та діяльності в історії нашої держави .

Жінки - Берегині

Видатні жінки України - Руси

Княгиня Ольга

Анна Ярославна

Жінка в суспільному житті України за Козацької доби

Галшка Гулевичівна – фундаторка Києво-Могилянської академії.

Маруся Чурай – легендарна поетеса і співачка.

Марія Магдалена Мазепина – мати гетьмана Івана Мазепи.

Визначні українки Новітньої доби (XIX—XX ст.)

Наталія Полонська-Василенко – видатна вчена-історик.

Софія Русова – педагог і громадська діячка.

Христина Алчевська – на освітянській ниві.

Клавдія Бельтюкова – вчена-мікробіолог.

Жінки в українській літературі

Маруся Вольвачівна – українська поетеса, письменниця, громадсько-культурна діячка.

Ганна Барвінок – українська письменниця.

Ольга Кобилянська – українська письменниця.

Софія Анастасівна Окуневська-Морачевська- перша українська жінка-лікар з вищою медичною освітою.

Леся Українка – українська письменниця, перекладач, культурний діяч.

Людмила Старицька-Черняхівська – українська поетеса, драматург, прозаїк, перекладач, громадський діяч.

Олена Теліга – українська поетеса, публіцист, літературний критик, діячка ОУН.

Мисткині

Марія Примаченко – українська народна художниця, представниця «народного примітиву» («наївного мистецтва»).

Тетяна Яблонська – українська художниця-живописець.

Оксана Петрусенко – українська оперна співачка.

Алла Горська – українська художниця-шістдесятниця і відомий діяч правозахисного руху 60-х років в Україні.

Наталія Ужвій – українська акторка театру і кіно.

Наші сучасниці

Євгенія Мірошниченко – українська оперна співачка.

Раїса Кириченко – Берегиня української пісні.

Слава Стецько – громадська діячка, політик.

Ліна Костенко – українська письменниця-шістдесятниця, поетеса.

Ада Роговцева – відома акторка театру і кіно.

Оксана Білозір – українська співачка, громадський та політичний діяч.

Берегиня

Правління княгині
Ольги і Святослава

Княгиня Ольга
з сином Святославом

Княгиня Ольга - хрещене ім'я Олена (889 - 24 липня 969) — дружина князя Ігоря I, київська княгиня, канонізована Православною Церквою.

У 947 р. Ольга здійснила мудрий крок, реформувавши систему збору данини. Були встановлені норми податків і повинностей - устави, уроки, оброки, а також новий порядок їх стягнення. Представники княгині - тіуни збирали їх в адміністративно-господарських осередках - погостах. Останні ставали опорними пунктами верховної влади на місцях, де її представники виконували також адміністративні й судові функції.

Правила Руссю в роки неповноліття свого сина Святослава (до 954).

957 року відвідала Константинополь, де уклала угоду з імператором Константином VII Багрянородним. Там же в ніч з 17 на 18 жовтня 957 року прийняла християнство.

Реформи Ольги відіграли важливу роль у централізації київської влади, підпорядкуванні племінних князів безпосередньо владі великих руських князів і включенні їх теренів до територіальних меж Руської держави.

Княгиня Ольга

Свята рівноапостольна Ольга - Княгиня Київська. Оспівана у народних переказах як діяльна, мудра правителька й захисниця Київської Русі.

Образ княгині зображено на сторінках "Повісті минулих літ" Нестора — літописця та інших письменників.

Своїм життям та громадською діяльністю, мудрістю та справедливістю княгиня Ольга вивела Київську Русь на світову арену. Жінка змусила державних мужів рахуватися з інтересами її країни, поважати її.

Анна Ярославна – королева Франції

Глибокий розум, краса, духовність і освіченість Анни Ярославни справляли незабутнє враження на її сучасників. Дочка Ярослава Мудрого гідно репрезентувала на чужині свою батьківщину, яка в ті далекі часи була значно більш розвиненою культурно й економічно, ніж Франція.

У Франції Анна поширювала традиції Київської Русі, насамперед повагу до освіти, культури і мистецтва.

Анна Ярославна, Анна Київська (бл.1024 – після 1075) – середня дочка Великого князя Київського Ярослава I Мудрого, друга дружина французького короля Генріха I Капета, королева Франції, мати майбутнього короля Філіпа I. В історії цієї країни вона лишилася як прабабця майже 30 французьких королів.

Під час вінчання, яке відбулося в кафедральному соборі міста Реймс, Анна подарувала привезене з Києва Євангеліє. Вступаючи на французький престол, всі пізніші королі приносили клятву на цьому Євангелії. Найдавніша частина цієї рукописної пам'ятки написана кирилицею, яка була офіційним письмом Київської Русі.

Після смерті Генріха I Анна зберігала титул королеви і керувала Францією від імені неповнолітнього сина Філіпа.

Образ дочки нашого народу, французької королеви Анни впродовж тривалого часу надихає вітчизняних і зарубіжних митців на створення прекрасних літературних творів. Вона постає перед нами зі сторінок п'єси "Ярослав Мудрий" українського драматурга Івана Кочерги, роману "Диво" Павла Загребельного. За мотивами твору А. Ладинського було поставлено фільм "Ярославна - королева Франції". Французька письменниця Режін Дефорж написала історичний роман "Анна Київська".

Пам'ятник Анні Ярославні у місті Санлісі, де вона похована.
Автор Валентин Зноба.

Галишка (Лизавета) Гулевичівна

**Покровительниця
національної освіти
і батьківської віри**

Гулевичівна Галишка (Єлизавета, Галина) Василівна – патріотка, українська шляхтянка, жінка, яка пройшла обраний нею ж самою шлях розбудови української освіти і захисту православної віри. Вона - засновниця Київського Братства і школи при ньому, що стала предтечею відомої на весь світ Києво-Могилянської академії.

Народилася 18 грудня 1575 року (за іншими даними – 1577 року) у селі Затурці на Волині. Походила із заможного роду Гулевичів, відомого від початку XVI ст.

15 жовтня 1615 р. Г. Гулевичівна подала до київських городських книг фундуш (дарчу), в якій відказала власний двір із землею, зі всім добром з того двору і землі на монастир і на школу дітям як шляхетським, так і міщанським. Таким чином розпочала своє життя Київська братська школа. У школі навчали дітей, укладали підручники, збирали бібліотеку. До Київського братства 1620 р. вступив гетьман Петро Конашевич-Сагайдачний «з усім військом».

І саме ця Братська школа, заснована Єлизаветою, стала живильним джерельцем, з якого розлилася могутня ріка мудрості, духовності та української ментальності.

Монастир і Братська школа

Так розпочався відлік історії української alma mater вищої освіти, культури й християнського благочестя — Києво-Могилянської академії, яка набула міжнародного значення.

Марія Гордіївна Чурай

Про легендарну постать Марії Чурай, поетеси та співачку, ще в минулому столітті в Україні ходило чимало переказів і легенд, які дають підстави стверджувати, що ця чудова піснярка - особа історична. «Її пісні - як перло многоцінне, Як дивен скарб серед земних марнот...». Саме такими словами Ліни Костенко можна охарактеризувати творчість Марусі Чурай. Марусині пісні про кохання та вроду й досі бентежать серця, наповнюючи їх то смутком, то радістю.

Маруся Чурай за переказами, народилася близько 1625 р. в Полтаві в родині козака Гордія Чурая. Якось у бою він потрапив у полон і був страчений. Вважається народним героєм, оспіваний у думі.

Маруся виростала з матір'ю, їх обох шанували в Полтаві – через славного батька, а також завдяки Марусиному дару складати й співати чудові пісні.

Ф. Гуменюк. Маруся Чурай

З піснями Марусі Чурай козаки ходили в похід, набиралися сили, духу й відваги.

Дівчина з Полтави Маруся Чурай стала душею України, оскільки пісенним словом виражала найглибинніші думи свого часу. Зі своїм поетичним словом була й совістю людського існування.

Дівчиною з легенди, українською Сафо називають Марусю Чурай, бо вважають її автором багатьох народних пісень, зокрема: „За світ встали козаченьки...”, „Ой не ходи, Грицю...”, „В кінці греблі шумлять верби...” та інших.

Історія не залишила нам її портретного зображення, але це нікого не хвилювало, бо її риси в меншій або більшій мірі мала кожна козачка. Тож не дивно, що народні художники зображували й зображують Марусю Чурай згідно зі своєю уявою та з конкретними рисами обличчя місцевих дівчат.

Марія-Магдалина Мазепа

Марія-Магдалина Мазепа – мати гетьмана України Івана Мазепи походила з українського шляхетського роду Мокієвських, продовжувала в сім'ї традиції українського шляхетства, яке лишалося вірним прадідівській вірі. Вона була освіченою, сміливою, твердого духу, дуже діяльною жінкою, свідомою патріоткою, відзначалася гарячою прихильністю до православної віри, була членом («сестрою») Луцького православного братства. По смерті чоловіка постриглася в черниці, а згодом Марія Мазепа стала ігуменею Флорово-Вознесенського монастиря в Києві; знана під іменем ігумені Магдалини.

На її кошти побудована в цьому монастирі кам'яна церква.

Водночас вона була настоятелькою Глухівського монастиря, яким керувала через свою заступницю. Ці два монастирі були визначними осередками художнього гаптування. Деякі гапти з цих монастирів зберігаються і тепер у музеях.

Марія-Магдалина мала великий вплив на сина, майбутнього гетьмана, про що він зізнався вже зрілою людиною.. Вона послала його вчитися в Києво-Могилянську колегію. Протягом усього життя допомагала синові мудрими порадами. Померла у віці 90 років (1707).

Матері Іван Мазепа завдячував відданістю православної церкві, яку він зберігав усе життя.

**Флорово-Вознесенський
монастир**

Наталія Дмитрівна Полонська-Василенко

Наталія Дмитрівна Полонська-Василенко — одна з провідних представниць державницької школи в українській історіографії, авторка майже 200 наукових праць у царині історії Запоріжжя та Південної України. Її археографічні студії стали одним із джерел розвитку української історичної науки. Дійсний член Наукового товариства імені Шевченка, академік Української Вільної Академії наук та Міжнародної Академії наук у Парижі.

Народилася 31 січня (13 лютого за новим стилем) 1884 р. у м. Харків. Закінчила Києво-Фундуклеївську жіночу гімназію (1900), Київські Вищі жіночі курси (ВЖК) (1911), історико-філологічний факультет Університету св. Володимира у Києві (1913).

Працювала асистентом кафедр російської історії та методики Київських ВЖК. З 1916 р. — приват-доцент Університету св. Володимира. Брала участь у діяльності Київського товариства пам'яток старовини та мистецтва, була вченим секретарем та викладачем Київського археологічного інституту.

У жовтні 1940 р. у Москві захистила докторську дисертацію на тему: «Очерки по истории заселения южной Украины в середине XVIII века (1734–1775 гг.)».

У листопаді 1940 р. відновила професорство в Київському державному університеті.

Залишилася при німцях. 20 жовтня 1941 р. очолила Археологічний інститут, а з грудня того ж року і Київський центральний архів давніх актів. У 1942 р. — співробітник Музею-архіву переходової доби м. Києва.

У вересні 1943 р. виїхала спочатку до Львова, потім на еміграцію до Німеччини. Професор Українського вільного університету у Празі (1944–1945) та Мюнхені (1945–1973). Декан філософського факультету УВУ (1945–1972). Дійсний член Українського історичного товариства (1965–1973), УВУ і НТШ, а з 1953 р. — Міжнародної академії наук у Парижі.

Померла 8 червня 1973 р. у м. Дорнштадт (земля Баден-Вюртемберг), Німеччина, там же і похована.

Софія Федорівна Русова

«Мову можна усякими засобами розвивати, робити чепурною, щирою, бо вона творче знаряддя, за допомогою якого виховується думка, серце, слово правди і краси».

Софія Русова

Софія Федорівна Русова – автор концепції національної освіти, нової української школи, наукових праць з педагогіки, програм, підручників, методик. Співредактор педагогічного журналу “Світло”. Кілька разів перебувала під слідством. У роки визвольних змагань – член Центральної Ради, очолювала відділи позашкільної освіти й дошкільного виховання. Була головою Всеукраїнської вчительської спілки. Окрім педагогічних публікацій, їй належить велика кількість літературно-критичних нарисів, праць з історії та ін.

Народилася Софія Русова 18 лютого 1856 року у французько-шведській родині. З 9 років мешкала в Києві, де закінчила Фундуклеївську гімназію і увійшла в українське патріотичне середовище Лисенків - Старицьких.

Разом із сестрою Марією, вела в Києві перший дитячий садок і позашкільну освіту для дорослих. Перебуваючи разом з чоловіком у Санкт-Петербурзі була членом українського земляцтва. Допомогала йому в підготовці повного «Кобзаря» Тараса Шевченка для видання у Празі 1876 року.

Разом з чоловіком – відомим педагогом, статистиком, громадським діячем – придбали у Вінниці на Старому місті садибу, де й перебували щоліта з 1909 по 1917 рік, наїжджаючи з Києва.

У Вінниці видала книжки “ Початковий підручник французької мови”, ”Коротка історія українського письменства”, і переклад твору Г. Сенкевича “Івась музикант”.

Від 1909 року викладач і професор на Вищих жіночих курсах та у Фребелівському педагогічному інституті в Києві. На першому всеросійському жіночому з'їзді у січні 1913 в Петербурзі виступила на захист навчання українською мовою і поставила питання про навчання рідною мовою. Була членом Української Центральної Ради. У міністерстві освіти (за гетьманату) очолювала департамент дошкільної та позашкільної освіти. У жовтні 1919 в Кам'янці-Подільському засновано громадсько-політичну організацію — «Союз українок» на чолі з С.Русовою. 1920 — лектор педагогіки Кам'янець-Подільського державного українського університету і голова Української національної жіночої ради (до 1938 року). Від 1922 року на еміграції. З 1923 у Празі, професор педагогіки Українського Педагогічного Інституту ім. М. Драгоманова.

Померла Софія Русова у 1940 році у Празі.

Алчевська Христина Данилівна

Христина Данилівна Алчевська народилась 16 березня 1841 року Борзні. Освіту здобула самотужки.

В 1862 році заснувала Харківську жіночу недільну школу. Офіційно її заснованов 1870 році, утримувала цю школу до 1919 року. В школі викладала з колективом педагогів-сподвижників – безкоштовно працювало понад 100 учителів.

Популяризувала українську мову, народну пісню, творчість Тараса Шевченка. На своїй садибі у Харкові (тепер будинок Центру громадських зв'язків) у 1899 році встановила перший у світі пам'ятник Тарасу Шевченку, погруддя роботи скульптора В. Беклемішева.

Згуртувала й очолила авторський колектив з укладання 3-томного критико-бібліографічного покажчика «Что читать народу?» (1884—1906). У ньому понад 4 тисячі рецензій, відгуків, анотацій близько 80 авторів, учителів, викладачів, професорів і просто читачів, на твори зарубіжної, російської та української літератури. Сама Алчевська написала 1150 анотацій.

Вона авторка мемуарів «Передуманное и пережитое», методичних статей з навчання дорослих та оповідань, укладач «Каталога книг» для недільних шкіл, учасниця педагогічної експозиції на всеросійських та міжнародних виставках (у Москві та Нижньому Новгороді – 1895, 1896, Парижі – 1889, 1900, Чикаго – 1893).

Христина Данилівна удостоєна багатьох найвищих нагород – золотих та срібних медалей, почесних дипломів тощо, обрана віце-президентом Міжнародної ліги освіти.

Померла 27 жовтня 1920 року у Харкові.

Похована на міському кладовищі.

Родина Алчевських:
у центрі – О.Алчевський,
Х.Алчевська; зліва-направо –
Іван, Ганна, Григорій, Дмитро,
Микола; на колінах - Христина

**На заняттях у недільній
школі
Х.Д.Алчевської**

**Недільна школа Х.Д.Алчевської
у Харкові 1893р.**

Клавдія Гнатівна Бельтюкова

В Європі серед учених-фітобактеріологів переважно відомі чоловічі імена: голландець Антоні ван Левентук, француз Луї Пастер, німець Роберт Кох.

З-поміж них як рівну можна назвати українську вчену Клавдію Бельтюкову з Поділля.

Ростислав Гвоздяк

Клавдія Гнатівна Бельтюкова (дівоче прізвище Повстянко) український біолог, доктор біологічних наук, професор АН УРСР. Лауреат премії імені Данила Заболотного.

Народилася 14 червня 1900 року в містечку Теплику (нині селище міського типу Вінницької області).

У 1918–1923 роках працювала (з перервами) в Кам'янці-Подільському в статистичному бюро та у фінансовому відділі. 1923 року закінчила Кам'янець-Подільський інститут народної освіти (нині Кам'янець-Подільський національний університет).

У 1927–1928 роках працювала в Київському окружному статистичному бюро. 1930 року була асистентом Гірничого інституту, у 1931–1934 роках – науковим співробітником Інституту махорочної промисловості.

Від 1934 року працювала в Інституті мікробіології АН УРСР. У 1937–1941, 1944–1970 роках — завідувач відділу бактерій рослин, у 1970–1971 роках — старший науковий співробітник-консультант.

Під час Німецько-радянської війни перебувала в евакуації. У 1941–1943 роках працювала на військовому заводі № 235 у місті Воткінську (Удмуртія), у 1943–1944 роках — бактеріологом Мечниковського санітарно-бактеріологічного інституту в Харкові.

Досліджувала хвороби махорки й тютюну, зокрема рябуху. З'ясувала джерела інфекції, вплив добрив на стійкість рослин до цієї хвороби. Досліджувала також бактеріози картоплі, зернових, бобових, каучуконосів і овочевих культур.

Як педагог підготувала 3 докторів та 12 кандидатів наук, серед учнів – Гвоздяк Р. І., Куликовська М. Д., Матишевська М. С., Скрипаль І.Г..

Померла 21 червня 1971 року. Похована в Києві на Байковому кладовищі.

Маруся Вольвачівна

Марія Степанівна Вольвач – українська поетеса, письменниця, громадсько-культурна діячка. Козачка з дідів-прадідів – народилася 17 березня 1841 р. у селі Черемушній Харківської губернії.

Перші вірші та п'єси складала подумки, бо не вміла читати і писати. Коли вже дорослою самотужки навчилася читати і писати, то відчула, що життя наповнюється смыслом.

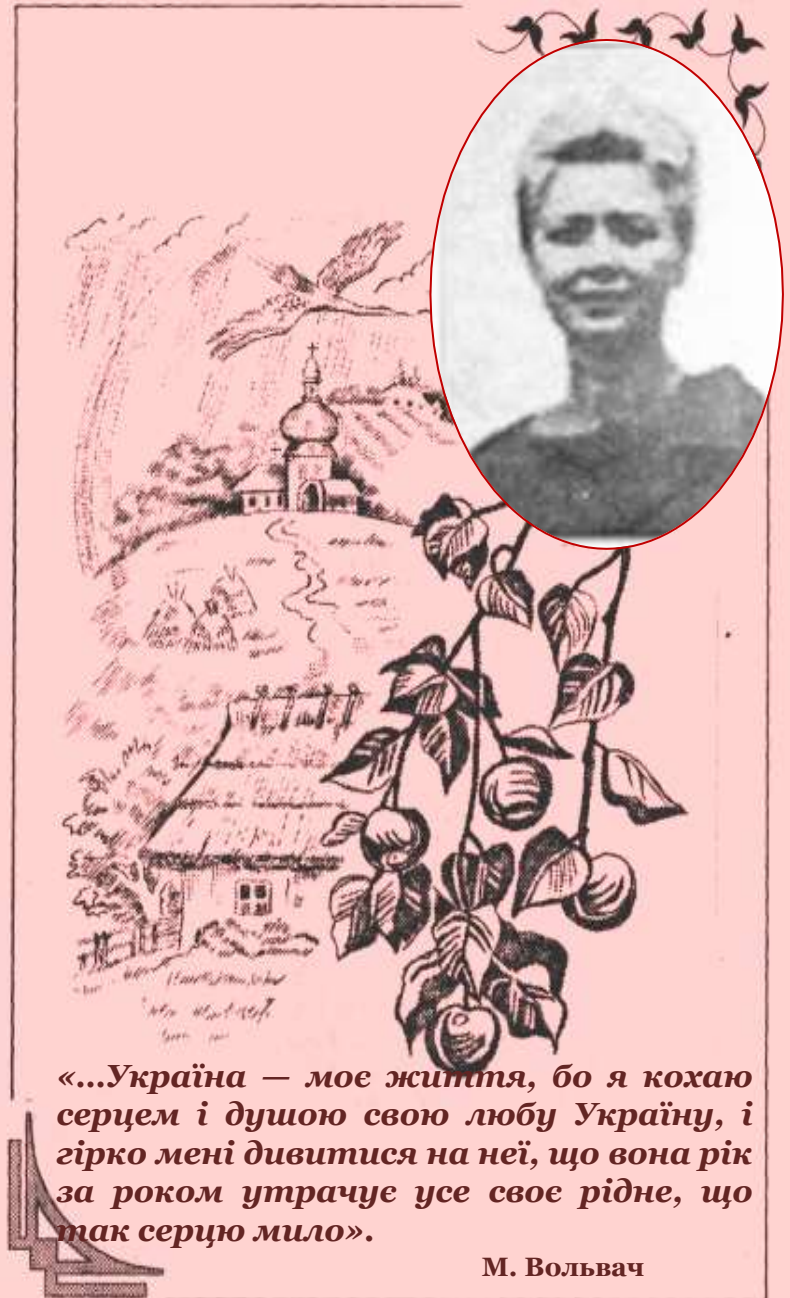
Література стала для Марії Вольвач вікном у чарівний світ творчості.

На щастя, її творчістю зацікавився відомий український історик Дмитро Багалій. Він першим оцінив самобутній літературний талант і посприяв тому, щоб у харківському альманасі «Складка» за 1892 р. були опубліковані її поезії. Перші поезії були надруковані, коли жінці виповнилося 46 років. Потім побачили світ гумористичне оповідання «Кажі жінці правду, та не всю» і «Казка про таємні слова». У 1896р. вийшла збірка поезій та оповідань «Пісні та розмова валківської селянки Марусі Вольвачівни».

Високу оцінку її творчості дав Микола Сумцов, а Іван Франко, який на той час був редактором «Літературно-наукового вісника», опублікував на шпальтах цього часопису її поезії та мемуари.

На поезію Вольвач дуже вплинула українська народна пісня. Писала вона ліричні вірші, поеми про гірку долю жінки-трудівниці («Відповідь козакові», «Працьовита людина», «Маруся-небога»). Також стараннями письменниці до наших днів збереглися унікальні автентичні пісні і колядки.

Найцікавішими у творчості Марусі Вольвачівни дослідники називають драми про нещасливе кохання «Охайнулась, та пізно», «На великій шляху», «Є каяття, та нема вороття».

«...Україна — моє життя, бо я кохаю серцем і душою свою любу Україну, і гірко мені дивитися на неї, що вона рік за роком утрачує усе своє рідне, що так серцю мило».

М. Вольвач

Ганна Барвінок

Ганна Барвінок (Олександра Михайлівна Білозерська-Куліш) — українська письменниця, народилася 23 квітня 1828 у Борзні Чернігівської області.

Олександра навчалась у приватних пансіонах (село Кропивне на Полтавщині, місто Конотоп).

Білозерська 15-річною познайомилася з майбутнім чоловіком. Пантелеймон Куліш був старшим за неї на 9 років.

Підтримувала дружні контакти з Тарасом Шевченком, залишила про нього спогади (він також був кращим другом Василя Білозерського (брата Олександри) і старшим боярином на весіллі Кулішів).

Писати оповідання з народного життя під псевдонімом Ганна Барвінок почала 1847 року у Варшаві, під час шлюбної подорожі. Автор оповідань із селянського життя: «П'яниця», «Хатнє лихо», «Молодича боротьба», «Русалка» та ін.

Після розгрому Кирило-Мефодіївського товариства й арешту чоловіка народила мертву дитину, більше дітей не мала. Виїхала до Тули, слідом за засланим чоловіком.

Від 1854 жила в Петербурзі. 1883 — подружжя Кулішів оселилося в Мотронівці. Коли згорів рукопис українського перекладу «Біблії», над яким Куліш працював 25 років, умовила його почати роботу заново.

Брала участь у розвитку філософії, ґрунтованої на українській державності.

По смерті П. Куліша продала садибу в Мотронівці, щоби видати його творчу спадщину. Її зусиллями видано найповніше досі зібрання творів письменника.

Похована поряд із чоловіком у Мотронівці.

Hanna Barvynok

Ганна Барвінок зі своїм чоловіком, 1877 р.

Ганна Барвінок у 1907–1909 рр.

Леся Українка

*Ні! Я жива!
Я вічно буду жити!
Я в серці маю те, що не вмирає.*

Лариса Петрівна Косач-Квітка – народилася у м. Новограді-Волинському 25 лютого 1871 року. Дитячі роки пройшли на Волині: у Новограді-Волинському, Луцьку, в селі Колодяжному, що під Ковелем.

Писала у найрізноманітніших жанрах: поезії, ліриці, епосі, драмі, прозі, публіцистиці. Працювала також і в ділянці фольклору. З її голосу записано дві сотні народних мелодій.

Леся Українка брала активну участь в українському національному русі.

В історію української літератури Леся Українка ввійшла передусім як поетеса мужності й боротьби. Головні теми її поезій: краса природи, любов до рідного краю, особисті переживання, призначення поета й роль поетичного слова, соціальні та громадські мотиви.

Померла Леся Українка 1 серпня 1913, в Сурамі, Грузія.

Драма-феєрія “Лісова пісня”

Леся Українка з мамою,
письменницею Оленою
Пчілкою

Колодяжне.
Музей Лесі Українки

В історії кожної нації є особистості, унікальні своєю багатогранністю, призначення яких – осмислювати історичне минуле й прокладати шлях у майбутнє. Саме до таких постатей і належить легендарна поетеса, публіцист, мислитель і громадський діяч, велика жінка України Леся Українка – Лариса Петрівна Косач.

Людмила Михайлівна Старицька - Черняхівська

Людмила Старицька-Черняхівська – українська письменниця, поетеса, драматург, прозаїк, перекладач, громадський діяч.

Народилася у Києві в сім'ї визначного українського письменника М. Старицького.

Перші її поезії вміщені на сторінках львівського альманаху "Перший вінок". Поезія Старицької-Черняхівської була представлена І. Франком в антології "Акорди" та С. Єфремовим в "Українській музі". Поетичний стиль Л. Старицької-Черняхівської був близький до стилю Лесі Українки.

Людмила Старицька
1882 р.

Значно більшою за обсягом є її прозова, драматична, перекладацька та літературно-критична спадщина. Серед її драматичних творів слід назвати: "Гетьман Петро Дорошенко" "Крила", "Останній сніг", "Розбійник Кармелюк", "Іван Мазепа". Автор першого дослідження з історії українського національного театру — "Двадцять п'ять років українського театру".

Залишила спомини про видатних діячів української культури: Л. Українку, М. Лисенка, М. Старицького, В. Самійленка, Г.Барвінок, І.Франка, М.Садовського, М. Коцюбинського, М. Заньковецьку, П. Саксаганського, І. Карпенка- Карого та ін.

У роки Першої світової війни працювала сестрою милосердя у шпиталі для поранених. В квітні 1917 р. Л. Старицьку-Черняхівську обрано до Української Центральної Ради. В 1920-х рр. працювала у ВУАН.

У 1929 р. Л. Старицьку-Черняхівську заарештовано органами ДПУ і на процесі Спілки визволення України засуджено до 5 років ув'язнення.

Після звільнення її було вислано до м. Сталіно (Донецьк). У липні 1941 р. письменницю було знову заарештовано органами НКВС і відправлено до Харкова, а звідти — до Акмолінська.

По дорозі Л. Старицька-Черняхівська померла. Точна дата смерті та місце поховання невідомі.

У серпні 1989 року Людмилу Михайлівну разом з іншими учасниками «показового процесу СВУ» в Харкові посмертно реабілітував пленум Верховного Суду УРСР.

Будинок – музей О.Кобилянської у Чернівцях

Ольга Юліанівна Кобилянська

За словами майбутньої письменниці, вона закінчила лише чотири класи народної школи, тобто мала основу «для дальшого розумового розвитку». Ольга Юліанівна багато займалася самоосвітою. Захоплювалася творами з соціології, політології та філософськими трактатами. Шукала себе в музиці (грала на фортепіано, цитрі, дрімбі), непогано малювала і грала в театрі. Хотіла навіть стати професійною актрисою, але віддала перевагу літературі.

Народилася **Ольга Кобилянська** 27 листопада 1863 р. у містечку Гура-Гумора (сучасна назва Гура-Гуморулуй) на півдні Буковини (територія сучасної Румунії)

Свій літературний шлях Кобилянська починала як німецька письменниця: оповідання «Гортенза, або картина з життя однієї дівчини», «Людина з народу» і повість «Людина», написані німецькою мовою. Пізніше, під впливом свого оточення – Наталії Кобринської, письменниці, однієї з фундаторок жіночого руху на Галичині, Софії Окуневської – першої української жінки-лікаря в Австро-Угорщині, Августи Кохановської – художниці, яка ілюструвала новели письменниці «Некультурна», «Природа», «Битва», «Під голим небом», вона почала писати рідною мовою.

Протягом 1915-1923 рр. О. Кобилянська пише низку оповідань, новел, нарисів, у яких розкриває трагічну безвихідь, страждання, розпуку і біль, викликані драматизмом ситуації, породженої Першою світовою війною.

У 1926-1929 рр. у Харкові вийшло дев'ятитомне зібрання творів письменниці.

Тяжка праця по господарству, а також простуда викликали хворобу О. Кобилянської: наприкінці 1903 р. її розбив частковий параліч. І хоча лікування на німецьких та чеських курортах до певної міри знешкодили наслідки недуги, починаючи з 1903 р. вона постійно хворіла, а коштів на систематичне лікування не вистачало.

О. Кобилянська померла 21 березня 1942 р. Окупаційна влада заборонила публікувати некролог українською мовою та виголошувати промови над могилою письменниці.

Основні твори: повісті «Людина», «Земля», «В неділю рано зілля копала», «Царівна», роман «Апостол черні».

Ольга Кобилянська
з Лесею Українкою

Софія Анастасівна Окуневська-Морачевська

Софія Окуневська — унікальна, але, на жаль, незаслужено забута постать в історії України. Вона була першою українською жінкою-лікаркою з вищою медичною освітою, організаторкою медичної справи в Галичині. А ще вона — талановита літераторка, одна з перших діячок українського жіночого руху.

Народилася в сім'ї священника Окуневського Анастаса Даниловича 12 травня 1865, у с. Довжанка, Тернопільської області, який 1881 року успішно закінчив Віденський медичний університет і став доктором медицини. Дядько Окуневський Кирило Данилович — один із перших українців, що здобули вищу фармацевтичну освіту.

1870-го року померла мати Софії — Кароліна Лучаківська. Відтоді Софія виховувалась у тітки — Теофілії Окуневської-Озаркевич, у родині Івана Озаркевича.

1884 року їй вдалося отримати дозвіл на складання іспитів за гімназійний курс, і 1885 року вона їх блискуче склала при Львівській академічній гімназії, чим викликала сенсацію в усій Галичині (1886 року її закінчило лише 13 дівчат). Одним з її вчителів був відомий філолог Юліан Кобилянський (брат Ольги Кобилянської), який був у захваті від здібностей талановитої дівчини.

У 1887 році поступила на медичний факультет Цюрихського університету, який закінчила в січні 1896-го, ставши першою жінкою-лікарем в Австро-Угорщині та першою українкою Галичини, що здобула університетську освіту. Отримала звання доктора медицини Цюрихського університету. Практикувала у Швейцарії, Чехії, у місті Львові.

Софія Окуневська створила цілу школу акушерів-гінекологів, вона відкрила перші у Західній Україні курси для сестер-милосердя. А за співчуття до чужого болю пацієнти називали її «святою Софією».

Софія Окуневська не лише перша лікарка Галичини і всієї Австро-Угорської імперії, а разом зі своїми посестрами-подругами Наталею Кобринською та Ольгою Кобилянською будили все українське жіноцтво до просвіти, до боротьби за рівноправність та суспільний прогрес.

Олена Іванівна Теліга

Теліга Олена Іванівна (1906-1942 рр.) – поетеса, публіцист, громадсько-політична діячка. Народилася в Петербурзі в сім'ї професора І. Шовгеніва, який у 1918 р. переїхав до Києва і працював міністром в уряді УНР.

З 1923 р. Олена вимушена жити за кордоном (в Чехословаччині, Польщі). Освіту здобула на історико-філологічному факультеті педагогічного інституту у Празі.

Після закінчення навчання вийшла заміж за кубанського козака, старшину Армії УНР Михайла Телігу.

Зустріч у 1939 р. у Кракові з відомим поетом О. Ольжичем, який був заступником голови Проводу українських націоналістів, визначила її подальшу долю. Вона вступила в ОУН і активно включилася в її роботу. Як член ОУН, у жовтні 1941 р. Олена Теліга нелегально прибувала до Києва, окупованого нацистами, і одразу взялася за організацію літературного гуртка, що досить швидко сформувався в Спільку українських письменників, яку вона очолила

Згодом вона редагувала літературно-мистецький додаток до газети – «Українське слово» – «Літаври», на сторінках якого проповідувалися націоналістичні ідеї. Взимку 1941 р. ці газети за антиокупаційні настрої було закрито, а їх працівників кинуті в гестапівські катівні. Олена Телігу як керівника організації українських письменників і ще близько 40 підпільниками 21 лютого 1942 р. було розстріляно нацистами у Бабиному Яру.

Це був її свідомий вибір, це був її шлях, який вона гідно пройшла до останнього подиху. Олена пішла на стовідсоткову загибель, з нею пішов і її Михайло. Під час арешту він назвався письменником, щоб бути разом з нею.

Поезія Олени Теліги – це особливий тип її світогляду, де героїзм проголошується найвищою чеснотою, визначальним орієнтиром життя і творчості, тісно пов'язаних з боротьбою за національне визволення рідного краю.

За свої 35 років поетеса не встигла видати жодної власної книжки, всі вони вийшли посмертно :«Душа на сторожі", "Прапори духу", "На чужині", збірник "Олена Теліга«. Більша частина її віршів загубилася.

З чоловіком Михайлом

Олена Теліга з товаришами перед походом на Схід. Зліва 1-й ряд: О. Оршанськи-Чемеринський, Олена Теліга, Улас Самчук. 2-й ряд: М. Михалевич, О. Коваль, Р. Русов. Львів, літо 1941

Наталія Михайлівна Ужвій

Наталія Ужвій народилася у Любомлі 8 вересня 1898 року на Волині. У 1922–1925 роках навчалася в Драматичній студії при Першому державному драматичному театрі УРСР ім. Т. Шевченка у Києві і виступала на його сцені. У 1925–1926 роках в Одеській «Держдрамі», у 1926–1934 роках — в «Березолі», далі в Харківському українському драматичному театрі ім. Т. Шевченка і з 1936 року — в Київському Державному Академічному Українському Драматичному Театрі ім. І. Франка.

Найяскравіше талант Ужвій розвинувся в «Березолі». В її репертуарі близько 213 ролей у театрі і 20 у кінофільмах. Найкращі з них: Фруманс («Золоте черево» Ф.Кроммелінка), Магельон («Король бавиться» В. Гюго), Джулія («Змова Фієско...» Ф. Шіллера), Тьотя Мотя («Мина Мазайло» М. Куліша), Черета («Кадри» І. Микитенка), Тугіна («Остання жертва» О. Островського), Беатріче («Багато галасу даремно» В. Шекспіра. В ролях героїнь майже в усіх драмах О. Корнійчука О. Левади, М. Зарудного й інших радянських драматургів. У кіно: Ярина («Тарас Шевченко»), Марина («Тарас Трясило»), Настя («Прометей»), Анна («Украдене щастя»), Марія («Земля», за одноіменною повістю О. Кобилянської) та ін.

Лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка — за театральну роботу.

Померла 22 липня 1986 року. Похована на Байковому кладовищі у Києві.

Оксана Петрусенко

*Співала ж дзвінко, дужо,
незрівнянно!
А голос був - із щирого срібла...*
П. Тичина

Оксана Андріївна Петрусенко (Ксенія Бородавкіна)

Народилася 18 лютого 1900 у Балаклаві – українська оперна співачка (лірико-драматичне сопрано).

Одна з найкращих виконавиць українських народних пісень і романсів.

Заслужена артистка УРСР. Кавалер ордена «Знак Пошани», Народна артистка УРСР.

Голос Оксани Андріївни є *голосом-символом* України її часу. Серед тих, хто навечно залишився в пам'яті значної кількості громадян і не тільки України є Оксана Петрусенко, яскрава зірка української сцени.

Померла 1940 року.

*Їй од природи стільки було дано,
Як велетень вона росла й росла.
Ой рано, рано, дуже рано,
Оксана, ти від нас пішла...
Й народ, яким жила ти, – вічна сила –
Носитиме твій образ на руках!
Що смерть? Сьогодні хай скосила,
Але не скосить у віках!*

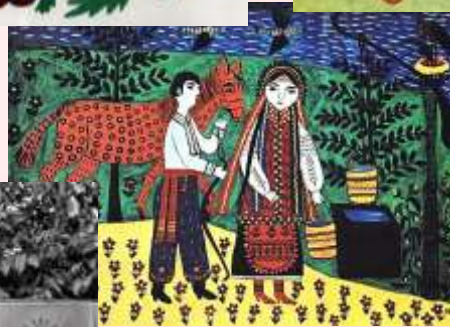
П. Тичина 1940 рік, в ніч з 15 на 16 липня

Марія Оксентіївна Примаченко

Марія Оксентіївна Примаченко, (також Приймаченко) народилася 12 січня 1909 в селі Болотня Київської губернії – українська народна художниця, представниця «народного примітиву» («наївного мистецтва»), одна з найвідоміших українських художниць. Заслужений діяч мистецтв УРСР з 1970, народна художниця України. Лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка. 2009 рік – за рішенням ЮНЕСКО – був визнаний роком Марії Примаченко.

Тетяна Нилівна Яблонська

Весілля

Автопортрет

Сяяння літа

Мати й дитя

В парку

Хліб

Тетяна Нилівна Яблонська — українська художниця-живописець, професор, академік Академії мистецтв СРСР, Народний художник СРСР, дійсний член (академік) Академії мистецтв України народилась 24 лютого 1917 року у Смоленську (Росія).

Свою творчу діяльність починала як послідовниця соціалістичного реалізму, переважно у сюжетних композиціях. Її приваблювали теми активного руху, праці, спорту. Але чимало робіт сповнені ліризмом, особливо присвячених материнству, тонким психологізмом у портретах, автопортретах.

У 1960-х роках звернулася до джерел народного мистецтва, шукаючи в мистецьких традиціях ритміки форм і кольорів. Це дало її мистецтву нову формотворчу живучість.

Була удостоєна багатьох почесних звань і нагород, зокрема: лауреат Державних премій СРСР, Національної премії України ім. Т.Шевченка, Герой України.

Померла 17 червня 2005 року у Києві.

Горська Алла Олександрівна

Горська Алла Олександрівна – видатна художниця, одна з найвідоміших шестидесятників. Народилася 18.09.1929 р. в Ялті. Батько, Олександр Валентинович Горський, був одним з організаторів радянського кіновиробництва.

Під час війни пережила блокаду Ленінграда. З 1946 року навчалася у Київській художній школі імені Шевченка, яку закінчила 1948 р. із золотою медаллю. У виборі фаху вагань не було: Горська вступила на живописний факультет Київського художнього інституту.

Алла Горська в Одесі,
кінець 1940-х років

Портрет
В.Симоненка

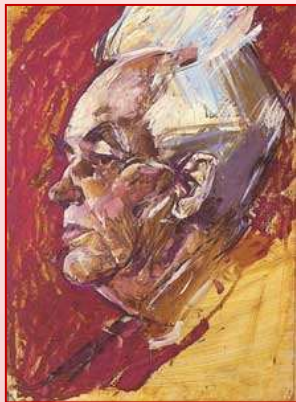
Вітраж "Шевченко. Мати"

В 1961-65рр. разом з Василем Стусом, Василем Симоненком, Іваном Світличним та ін. стала одним з організаторів і активним членом Клубу творчої молоді, який був тоді центром українського національного життя у Києві.

1964 року за виконання Шевченківського вітражу до вестибюля Київського університету (був знищений), була виключена зі Спілки художників, однак згодом поновлена.

Автопортрет
з сином

Портрет батька

Належачи до групи «шістдесятників», брала активну участь в українському правозахисному русі. Разом із В. Симоненком і Л. Танюком відкрила місця поховання розстріляних в НКВС на Лук'янівському і Васильківському кладовищах, у Биківні (1962 - 1963), про що вони заявили в Київську міськраду («Меморандум № 2»).

Горська була на процесі В'ячеслава Чорновола 15 вересня 1967 у Львові, де з групою киян заявила протест проти незаконного ведення суду. 1968 Горська підписала «Лист-протест 139» на ім'я керівників КПРС і радянської держави з вимогою припинити незаконні процеси.

28 листопада 1970 року Аллу Горську було вбито в помешканні її свекра у місті Василькові Київської області. Похорон Горської 7 грудня 1970 р. на Миському (Берковецькому) кладовищі в Києві перетворився на мітинг протесту.

Ярослава (Слава) Йосипівна Стецько

(1920 – 2003)

*Нехай забудеться моє ім'я, але нехай у вічності й
поступні залишиться Україна.*

Слава Стецько

Її називали найзапеклішим ворогом Радянського Союзу, а ще головною бандерівкою. Коли вона виходила до громади, то люд сканував: “Слава!..”, “Слава!..”, “Слава!..”. Цю жінку ненавиділи спецслужби, але любили щирі українці. Ярослава Стецько, справжнє ім'я якої – Ганна Музика, назавжди залишиться однією з величних постатей новітньої української історії.

Слава Стецько - українська політична діячка, журналістка, співорганізатор Червоного Хреста УПА, жіночої мережі і юнацтва ОУН, Антибільшовицького блоку народів (АБН). Голова ОУН(б) (1991-2001). Перший лідер партії Конгрес Український Націоналістів (КУН)

Закінчила Львівську Політехніку, школу політичних наук (Мюнхен). За фахом перекладач з англійської, французької та німецької мов. Володіла польською, англійською, німецькою, французькою, іспанською, італійською, словацькою, білоруською мовами. Спеціальність: соціолог, психолог, політолог. Магістр.

Член ОУН з 1938 р. Була членом ЦК Антибільшовицького блоку народів (АБН), президентом АБН, головним редактором *ABN-Correspondence* (з 1948), кварталника «Ukrainian Review» та різних видань АБН, організатором конференцій АБН й учасником міжнародних антикомуністичних конгресів, співорганізатором Європейської Ради Свободи.

Після отримання Україною незалежності у липні 1991 року повернулася на Батьківщину, пробувши довгі роки у вимушеній еміграції й не прийнявши іноземного громадянства. Очолювала Конгрес Українських Націоналістів з 1992 року. З 1991 до 2001 року голова проводу ОУН(б).

Депутат Верховної Ради України другого, третього і четвертого скликань. Найстаріший депутат, через це відкривала засідання новообраної Верховної Ради.

12 березня 2003 року померла у Мюнхенській лікарні. Похована на Байковому кладовищі у Києві.

Українська жінка у визвольній боротьбі

Ліна Василівна Костенко

Ліна Василівна Костенко – українська письменниця-шістдесятниця, поетеса. Народилася 19 березня 1930 р. у Ржищеві Київської області.

Лауреат Шевченківської премії (1987), Премії Антоновичів (1989), премії Петrarки (1994).

У радянські часи брала активну участь у дисидентському русі, за що була надовго виключена з літературного процесу.

Ліна Василівна Костенко

Ліна Костенко - авторка поетичних збірок «Над берегами вічної ріки» (1977), «Неповторність» (1980), «Сад нетанучих скульптур» (1987), роману у віршах «Маруся Чурай» (1979, Шевченківська премія 1987), поеми «Берестечко» (1999, 2010).

2010 року опублікувала перший прозовий роман «Записки українського самашедшого», що став одним з лідерів продажу серед українських книжок у 2011 році.

З-поміж українських поетес другої половини ХХ ст. постать Ліни Костенко найпомітніша. Її поезія застерігає нас від втрати своєї історичної пам'яті, примушує задуматись над тим, що залишає по собі людина. Книжки Ліни Костенко повертають нам віру в слово. І зайве нагадувати, що позиція поета учила і учити бути вірним своєму таланту і покликанню за будь-яких обставин. Бо, як пише вона в одному з віршів, – “Ще не було епохи для поетів...”

Усім цим і дорога для нас Ліна Костенко – наша сучасниця.

Євгенія Семенівна Мірошніченко

Євгенія Семенівна Мірошніченко – відома радянська та українська оперна співачка; педагог, професор. Народилася 12 червня 1931 року в селі Радянському Харківської області).

У 1951–1957 роках навчалася в Київській консерваторії. У 1961 році стажувалася у міланському театрі «Ла Скала».

У 1957–1997 роках – солістка (лірико-колоратурне сопрано) Київського театру опери та балету.

З 1980 викладала в Київській консерваторії на кафедрі сольного співу, з 1990 року – професор.

У 2002 році заснувала Благодійний фонд імені . С. Мірошніченко.

26 серпня 2006 року указом Президента України нагороджена званням Героя України.

Лауреат Державної премії України імені Т. Г. Шевченка (1972).

Померла 27 квітня 2009 року. Похована в Києві на Байковому кладовищі

Шедєври Української Музики

Ада Миколаївна Роговцева

*Там і натхнення, і образи,
І квіти, й оплески, і сум.
Там все окремо і одразу –
Визнання натовпу і глум...
Стоїть окремо світ куліс,
Світ сцени – зоряна завіса!
Там небо щастя й море сліз.
Я звідала це, я – актриса.
А.Роговцева*

Народилася Ада Роговцева 16 липня 1937 року у м. Глухові, Сумської області.

Гордість України – народна артистка України, народна артистка СРСР, лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка (1981). Герой України (2007), професор Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. К. Карпенка-Карого, відома українська акторка театру та кіно.

Жіночі образи, створені нею на театральній сцені та в кінострічках, увійшли до золотого фонду українського та російського кінематографа і театального мистецтва, піднісши їх до світового рівня.

Однією з зоряних театральних ролей Ади Роговцевої стала роль Гелени в знаменитій п'єсі Леоніда Зоріна «Варшавська мелодія» в постановці Едуарда Митницького. У цій ролі Роговцева виходила на сцену понад 700 разів.

Ада Роговцева серед бійців АТО

Раїса Опанасівна Кириченко

Лине пісня, негучна, гарна. І витончена її мелодія бринить легко. Пісня! Вона - серце народу, його душа, його крила. Скільки людей, затамувавши подих, слухали її трепетну і лагідну у виконанні неповторної Раїси Кириченко. Її сольний спів своєрідний, оригінальний. Він, як чисте ранкове повітря, непомітно проникає в серце, зачаровує магією м'якого оксамитового голосу, глибиною почуттів.

Раїса Опанасівна Кириченко (14.10.1943 - 09.02.2005) — знаменита співачка, гордість нації, Берегиня української пісні, Народна артистка України (1979), повний кавалер ордену княгині Ольги, лауреат Шевченківської премії (1986), Герой України (2003) - за видатний особистий внесок у збереження та збагачення української національної пісенної спадщини, багаторічну плідну творчу діяльність.

У неї не було другорядних пісень. Кожна ставала популярною і входила в кожную домівку: «Чураївна», «Я козачка твоя», «Жіноча доля», «Мамина вишня» — всі ці пісні відомі не тільки в Україні. Її співом захоплювалися слухачі Канади, Австралії, Німеччини, Польщі, Філіппін, Алжиру, Тунісу та інших країн світу, а також у штаб-квартирі ООН.

Оксана Володимирівна Білозір (Розумкевич)

"Я – публічна, відома людина. ... фактично я була першою, хто на рівні Служби безпеки України спробував налагодити контакт для видачі першого заручника. Це був хлопчина-волонтер із Вінниці. Ми провели першу операцію спільно із підрозділом «Альфа». Після того мені надходили різні пропозиції, телефонували люди із проханнями знайти ту чи іншу людину, оскільки я вже мала контакти і знала з ким треба співпрацювати. Я не планували займатися цим, але ця ситуація мене затягувала.

Окрім того, свою роль зіграв і той факт, що я маю статус учасника бойових дій. Я двічі була на Афганській війні, тож для мене це не є чимось несподіваним і новим. Я піднімала бойовий дух, їхала туди із українською піснюю і ніколи не думала, що діти тих людей будуть зараз проливати свою кров за Україну".

Оксана Білозір - народна артистка України, колишній народний депутат України, голова Всеукраїнської громадської організації «Українська взаємодопомога», заступник голови Національної комісії з питань закордонних українців. Народилася 30 травня 1957 р. Навчалася у Яворівській музичній школі, у Львівському музично-педагогічному училищі ім. І.Колеси, згодом у Львівській консерваторії.

Закінчила Дипломатичну академію України при МЗС України. Є магістром зовнішньої політики та дипломатії. Володіє польською та англійською мовами.

Використані джерела:

1. **Верба І.** Людина надзвичайної долі: [про Наталію Полонську-Василенко] / І. Верба // Історичний календар. –1999. – С. 57-59.
2. **Верстюк В.,** Осташко Т. Донька видатного драматурга: [про Людмилу Старицьку-Черняхівську] / В. Верстюк, Т. Осташко // Історичний календар. –1999. – С. 105-106.
3. **“Життя** ламало навколо неї все, але не характер...” : до 75-річчя від дня народження А.М.Роговцевої // Календар знаменних і пам'ятних дат. - 2012. - №3. - С.42- 50.
4. **Іванченко Р.** Княгиня Ольга: легенди і реалії / Р.Іванченко // Історичний календар. 2002. – С.60 – 70.
5. **Кучинський М.** Педагог і вчений:[про Софію Русову] / М. Кучинський // Історичний календар. – 2001.- С.24 – 25.
6. **Мазур П.** Дві долі: [Про Гальшку Гулевичівну і Анну-Алоїзу Ходакевич] / П.Мазур // Історичний календар. – 2000. – С. 120-121.
7. **Миронець** Надія. Олена Теліга / Н.Миронець // Історичний календар. – 2002. – С. 92 - 105.
8. **Патока В.В.** Життя, віддане Україні : до 90-річчя від дня народження Слави Стецько (1920 - 2003) / В.В.Патока // Календар знаменних і пам'ятних дат. - 2010. - № 2. - С.43-50.
9. **Кухар Л.А.** Щедрий талант : до 110-річчя від дня народження Н.М.Ужвій (1898 - 1986) / Л.А.Кухар // Календар знаменних і пам'ятних дат. - 2008. - №3. - С.111- 117.
10. **Рожнятовська О.А.** Співоча душа України : до 70-річчя від дня народження Є.С.Мірошніченко (1931 -2009) / О.А.Рожнятовська // Календар знаменних і пам'ятних дат. - 2011. - Пкв. - С.90 - 95.
11. **Туркевич В.** Анна Ярославна – королева Франції / В.Туркевич // Історичний календар. – 2000. – С. 24-25.
12. **Туркевич В.** Український соловейко: [Про Оксану Петрусенко] / В.Туркевич // Історичний календар. – 2000. – С. 55-56.

Електронні ресурси:

1. **Алчевська** Христина Данилівна. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https:// uk.wikipedia.org/wiki/Алчевська_Христина_Данилівна](https://uk.wikipedia.org/wiki/Алчевська_Христина_Данилівна) . - Дата доступу 12.05.2015р.
2. **Найвидатніша** просвітителька Христина Данилівна ... —(Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: region.library.kharkov.ua/lib_druk.php?id=119 .- Дата доступу 12.05.2015р.
3. **Анна** Ярославна – королева Франції. (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: [//Аратта www.aratta-ukraine.com/sacred_ua.php?id=18](http://aratta-ukraine.com/sacred_ua.php?id=18) .- Дата доступу 14.05.2015р.
4. **Анна** Ярославна.- (Матеріал з Вікіпедії). -[Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://uk.wikipedia.org/wiki/ Анна_Ярославна](https://uk.wikipedia.org/wiki/Анна_Ярославна) . - Дата доступу 14.05.2015р.
5. **Бельтюкова** Клавдія Гнатівна. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https:// uk.wikipedia.org/wiki/Бельтюкова_Клавдія_Гнатівна](https://uk.wikipedia.org/wiki/Бельтюкова_Клавдія_Гнатівна) . - Дата доступу 26.08.2015р.
6. **Білозір** Оксана Володимирівна. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Білозір_Оксана_Володимирівна . - Дата доступу 26.08.2015р.

7. **Вольвач** Марія Степанівна - (Матеріал з Вікіпедії). - [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вольвач_Марія_Степанівна . - Дата доступу 26.05.2015р.
8. **Галшка** Гулевичівна.- (Матеріал з Вікіпедії).-[Електронний ресурс]. Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/Галшка_Гулевичівна. - Дата доступу 26.05.2015р.
9. **Єлизавета(Галшка)** із роду Гулевичів. (Матеріал з Вікіпедії) - [Електронний ресурс]. Режим доступу: volodymyrmuseum.com/.../150-yelyzaveta-halshka-iz-rodu-hulevyichiv . - Дата доступу 26.05.2015р.
10. **Кириченко** Раїса Опанасівна —(Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Кириченко_Раїса_Опанасівна . - Дата доступу 19.05.2015р.
11. **Кобилянська** Ольга Юліанівна — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/Кобилянська_Ольга_Юліанівна. - Дата доступу 19.06.2015р.
12. **Марія Магдалина Мазепа**. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Марія_...копия . - Дата доступу 19.06.2015р.
13. **Марія Магдалина Мазепа**. —(Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Марія_Магдалина_Мазепа . - Дата доступу 19.06.2015р.
14. **Окуневська-Морачевська** Софія .— (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Окуневська-Морачевська_Софія. - Дата доступу 08.09.2015р.
15. **Софія Окуневська-Морачевська**: Українці в світі. —(Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.ukrainians-world.org.ua/peoples/74cc2c142a456cef/ . - Дата доступу 08.09.2015р.
16. **Софія Атанасівна Окуневська-Морачевська**. — перша жінка ...—(Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: z-l.com.ua/upload/journals/33/block33site12.pdf . – Дата доступу 07.09.2015.
17. **Княгиня** Ольга: Сильні Українки / Канал Україна. —(Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: ukrainki.kanalukraina.tv/princessolga . – Дата доступу 07.04.2015.
18. **Княгиня** Ольга, її походження, вплив на політичний ... — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: referat-ok.com.ua/.../knyaginya-olga-jiji-pohodzhennya-vpliv-na-politic... . – Дата доступу 07.04.2015.
19. **Петрусенко** Оксана Андріївна. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Петрусенко_Оксана_Андріївна. - Дата доступу 19.06.2015р.
20. **Марія Примаченко**. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Марія_Примаченко. - Дата доступу 19.06.2015р.
21. **Полонська-Василенко** Наталія Дмитрівна .— (Матеріал з Вікіпедії) –[Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Полонська-Василенко_Наталія_Дмитрівна .- Дата доступу 06.06.2015р.
22. **Роговцева** Ада Миколаївна. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/Роговцева_Ада_Миколаївна. - Дата доступу 06.06.2015р.

23. **Русова** Софія Федорівна .— (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Русова_Софія_Федорівна . - Дата доступу 04.09.2015р.
24. **Старицька-Черняхівська** Людмила Михайлівна.—(Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/.../Старицька-Черняхівська_Людмила_Михайл... . - Дата доступу 04.09.2015р.
25. **Старицька-Черняхівська** Людмила Михайлівна.... —(Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу:100v.com.ua/uk/node/3533. - Дата доступу 04.09.2015р.
26. **Стецько** Ярослава Йосипівна.— (Матеріал з Вікіпедії) –[Електронний ресурс]. Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/Стецько_Ярослава_Йосипівна . - Дата доступу 14.09.2015р.
27. **Ужвій** Наталія Михайлівна.— (Матеріал з Вікіпедії) –[Електронний ресурс]. Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/Ужвій_Наталія_Михайлівна . - Дата доступу 15.05.2015р.
28. **Леся Українка** — (Матеріал з Вікіпедії) –[Електронний ресурс]. Режим доступу:https://uk.wikipedia.org/wiki/Леся_Українка. - Дата доступу 20.05.2015р.
29. **Леся Українка**: Творчість. Вірші, поезія. Клуб поезії. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу:www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=116&type=tvorch . - Дата доступу 20.05.2015р.
30. **Яблонська** Тетяна Нилівна. — (Матеріал з Вікіпедії) – [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Яблонська_Тетяна_Нилівна . - Дата доступу 15.05.2015р.